

УДК 025.4

Олег Сербін,
старший науковий співробітник НБУВ,
кандидат історичних наук

Вчення Ніколая Кузанського як концепція змістовності принципів ієрархії та згортання/розгортання інформації

У статті розглянуто історичні аспекти виникнення, створення та аналіз класифікації наук Ніколая Кузанського. Проведено аналіз та визначено вплив його класифікації наук на еволюцію класифікаційної думки взагалі та розвиток систематизації зокрема.

Ключові слова: класифікація, читання, система, Ніколай Кузанський, систематизація.

Зміст інформації не завжди залежить від складу інформаційного повідомлення. Саме змістовна складова відповідає за інформативність того чи іншого документа, враховуючи можливість аспектної передачі даних. Цілком справедливо можна припустити, що представлення інформації у вигляді подання множини певних складових не обов'язково виражає або тільки зміст, або тільки склад. Наявність у структурі певного переліку свідчить, в першу чергу, про своєрідну характеристику складу інформації. Що ж до змісту, то тут варто акцентувати увагу на тому, що структурно він може бути поданий у вигляді переліку, але необхідно усвідомлювати чи хоча б намагатися зрозуміти — для чого? Саме мета подання інформації, цільова аудиторія, формує метаінформаційну складову такої інформації. Йдеться про "інформацію інформації". І ось тут дуже важливо бачити значення змісту інформаційного повідомлення, не акцентуючи першочергово на складі останнього.

У такому разі, зміст характеризується не складом кінцевого вигляду інформаційного повідомлення, а зосереджений в метаінформаційній складовій загального його складу. Зрештою, зміст — це своєрідна потенція, радше ідея інформації, своєрідна ентелехія кінцевого результату. Все питання в тому, як через склад показати зміст і змістовним поштовхом сформувати певний склад. Адаже говорячи про одну й ту саму річ, ми можемо у різний спосіб передати зміст засобами різнокількісності складу повідомлення, про яке йдеться. Так, термін "класифікація" можна виразити його визначенням або ж представити у вигляді індексу будь-якої зручної нам інформаційно-пошукової мови. Таким чином, доцільно говорити про певну уніфікацію подання інформації. Одразу потрібно зауважити, що у випадку, коли ми говоримо про представлення уніфікації складу, варто, на нашу думку, говорити про ущільнення або стиснення інформації. Означені операції зумовлюють, у свою чергу, спрощення знання та інформаційного повідомлення. А от коли метою є уніфікація інформації, але за рахунок не стільки складу, скільки представлення інформаційного повідомлення таким чином, щоб змістовна його складова в аспекті елементності зменшилась, а в аспекті інформаційної повноти, себто змістовності, залишилась сталою, потрібно говорити саме про згортання/розгортання інформації. Спираючись на сьогоденні визначення цього явища, можна констатувати, що це зміна фізичного обсягу документа в результаті його аналітико-синтетичного опрацювання, що супроводжується зменшенням або збільшенням його (документа) інформативності [1, с. 211].

Відомий інформацієзнавець Дмитро Блюменану в своїй праці "Информация и информационный сервис" наголошує на

тому, що "...це процедура мислення, яка спрямована на визначення рівня необхідної та достатньої інформативності повідомлення в залежності від комунікативного завдання..." [2, с. 180]. Таким чином, ми можемо говорити про операцію згортання/розгортання інформації, першочерговим у якій є початковий процес мислення, тобто знову повертаємося до зазначеної "ідеї інформації" або "інформації інформації". Цілком очевидною є приналежність мислительної складової, що, в свою чергу, орієнтує нас на потребу глибинного вивчення питання змістовності такої операції, адже, на відміну від поданого визначення згортання/розгортання інформації, уніфікація змісту повідомлення не виражається уніфікацією тільки складу такого повідомлення. Тому потрібно говорити про згортання/розгортання інформації самої в собі, самої з себе і саму в себе. Більше того, розглядаючи уніфікацію змістовності, ми, таким чином, розглядаємо не просто технологічний чи суто інформативний процес, а науковий підхід представлення уніфікації змісту, адже якість згортання в основному визначається тим, наскільки воно потенційно багате можливостями подальшого розгортання [3, с. 24].

Така наукова уніфікація починалася ще в той час, коли виникла потреба кумулювати перші масиви знань. Підходи уніфікації розвивалися у відповідності до розвитку наук у вигляді еволюції класифікаційних підходів формування знань. Одні з перших адекватних спроб теоретично і методологічно окреслити процеси уніфікації інформації були зроблені ще у середні віки, а саме у XV столітті, німецьким мислителем епохи Ренесансу Ніколаєм Кузанським¹, який своїми сентенціями фактично ознаменував перехід від суто Середньовічного періоду розвитку знань до періоду Нового часу. Тому вивчення та дослідження вчень цього філософа про згортання/розгортання, принцип ієрархії та представлення його класифікаційного бачення знань є на сьогодні актуальним у загальному вивченні розвитку класифікаційної думки та здійснення систематизації інформаційних даних. *Об'єктом* пропонованої публікації є вчення Ніколая Кузанського про згортання/розгортання, принцип ієрархії та його

¹ Ніколай Кузанський (Кузанець) (нім. Nikolaus von Kues, лат. Nicolaus Cusanus, 1401—1461) — німецький кардинал, філософ, юрист, математик, один із найвидатніших європейських мислителів XV століття, основоположник італійської натурфілософії. Його філософська думка сприяла переходу від філософії Середньовіччя до філософії Відродження; останній схоласт та перший гуманіст, раціоналіст і мистик, богослов та теоретик математичного природознавства [29, с. 311].

класифікаційне бачення знань як таке, що виразило результат спроб поєднання науки та богослов'я. *Предметом* є дослідження вчень Ніколая Кузанського про згортання/розгортання, принцип ієрархії та представлення його класифікаційного бачення знань; *метою* — аналіз вчень Ніколая Кузанського про згортання/розгортання, принцип ієрархії та визначення впливу його класифікаційного бачення знань на еволюцію класифікаційної думки та на розвиток принципів систематизації.

Звичайно, що німецький мислитель формулював принцип згортання/розгортання інформації в інших умовах і за інших вимог. Але основна ідея, яку він висловив, є класичною стосовно використання її у різних сферах життя та щодо різнорідних галузей науки і техніки. Сам Ніколай Кузанський, формулюючи цей принцип, в першу чергу, ставив за мету виявити причини та способи утворення світу в одвічному намаганні наблизитись до істини, осягнути божественний початок. Саме тому ним і була подана гіпотеза згортання/розгортання Бога. За таким принципом Бог зосереджує в собі всі речі Всесвіту і тому міститься в кожній із них, не будучи при цьому ніякою окремою річчю. "Абсолютний максимум єдиний. Тому що він — все, в ньому є все, тому що він — найвища межа... А оскільки він абсолютний, то впливає в дійсності на все можливе, не відчуваючи сам ніякого обмеження, але обмежує все" [9, с. 8]. Фактично таким чином мислитель намагається відійти від суто еманційної складової змістовності складу світу, що було притаманно його попередникам, зокрема стоїкам. Нагадаємо, що у відповідності до теологічного вчення стоїків, еманція була одним з основних принципів теорії виникнення Всесвіту і, що характерно, спробою пізнання найвищого блага. Таким чином еволюція самого знання подавалася крізь призму еманції пізнання — від більшого до меншого. Цікавим і неоднозначним у такій схемі є наявність "меншого" (тобто неподільного, єдиного, універсального) Бога і "більшого" (розгалуженого, багатоелементного, різноаспектного) знання. Тобто виходило, що менше за складом є більше за сутнісним змістом, ніж те, що більше за складом, але менше за сутнісним змістом. Німецький мислитель, навпаки, говорить про збіг протилежностей: "...якщо уявиш максимум і мінімум в кількісному представленні... Максимальна кількість максимально велика, мінімальна кількість мінімально мала; звільни тепер максимум і мінімум від кількості, винеси подумки за дужки "велике" і "мале", то вочевидь зрозумієш збіг максимуму та мінімуму" [21, с. 54]. Таким чином, Ніколай Кузанський вказує на принцип збігу протилежностей, на якому не будемо зосереджувати ретельно увагу, оскільки це не продиктовано тематичною дефініцією цієї публікації, але варто зауважити, що цей принцип прямо пов'язаний з принципом згортання/розгортання, оскільки вказує на приналежність максимуму до мінімуму і мінімуму до максимуму. А це, в свою чергу, дає підстави припустити фактичність змістовної складової в принципі згортання/розгортання.

Вже зазначалось, що філософ бачить творення світу засобами згортання/розгортання Бога, абсолютного максимуму. Враховуючи ж принцип збігу протилежностей, де кількісне залишається на другому плані, бачимо, по суті, процес згортання/розгортання змісту. Тобто, значення одного не змінюється, а фактично підсилюється наявністю іншого значення, яке й впливає з першого, в той же час не зосереджуючи в собі це перше. З одного боку, ми говоримо про абсолютні різні елементи, автономні від цілого за структурою, але не автономні за сутнісним змістом, тобто такі, які в потенції ідеї про них вже містять ту першопричину, яка й була поштовхом для їхнього утворення, а вони, в свою чергу, уже названою наявністю першопричинного в їхньому складі символізують фактичність цього фундаментального.

Варто, на нашу думку, виокремити тут ще один аспект бачення філософом процесу згортання/розгортання: "...згортання всього єдине і немає одного згортання для субстанції, другого для якості, третього для кількості і так далі, оскільки є тільки один максимум, що збігається з мінімумом, де різноманітність, що згортається, не протилежна тотожності, що згортає" [21, с. 104]. І ось принципова суть. Адже, іншими словами, та різноманітність (різноаспектність, себто *різність*) абсолютно не протилежна тотожності (абсолютній схожості або *єдності*). Ми знаємо, що необхідною умовою тотожності є єдність. Там, де немає єдності, не може бути і тотожності. Матеріальний світ, що ділиться на нескінченності, єдністю не характеризується; єдність з'являється з життям, особливо з духовним життям. Ми говоримо про тотожність організму в тому сенсі, що здійснюється його єдине життя, незважаючи на постійну зміну частинок, які створюють організм; де є життя, там є єдність, але в справжньому значенні слова ще немає тотожності, оскільки життя убуває і прибуває, залишаючись незмінним лише в ідеї. Отже, така ідея тотожності не є протилежною різноманітності. Більше того, враховуючи те, що "тотожність згортає", можна засвідчити наявність ідеї тотожності в різноманітності, тож ми знов-таки повертаємось до вже означеної ідеї інформації (інформації інформації). Адже дійсно тотожність у цьому випадку згортає своєю ідейною складовою, тут різність, яка, як і тотожність, у результаті виражає суть, тобто зміст. І весь цей процес вираження змісту, відповідний структурі, певній ієрархії, але не ієрархії, що притаманна середньовічним схоластам, а ієрархії "спорідненості" змістовних компонентів.

Звичайно, Ніколай Кузанський не міг повністю відмовитися від бачення ієрархії як такої, що є певним порядком супідрядності одних елементів відносно інших, але він розумів проблему ієрархії, що назріла [28, с. 66]. У своїх сентенціях філософ говорить зовсім інші речі, які характеризують ієрархію дещо з іншого боку, при цьому зберігаючи загальну уяву про останню. Так, у праці "Про вчене незнання" у шостій главі "Згортання і ступені обмеження речей" мислитель наводить таке: "...над усіляким розумом існує єдиний Всесвіт або світ, його єдність обмежена множинністю таким чином, що вона — єдність в множинності. І оскільки абсолютна єдність є перша єдність і єдність Всесвіту виходить з неї, тоді єдність Всесвіту буде другою єдністю, що знаходиться у множинності" [20, с. 193]. У такий спосіб німецький філософ вказує не тільки на спільність (або згадаємо наведену тотожність) множинності та єдності, а й наводить певну ієрархічну супідрядність другої єдності першій (абсолютній) єдності.

Принагідно варто зазначити, що Ніколай Кузанський постійно "дрейфує" у своїх думках стосовно подання принципу ієрархії, і тому нам потрібно по крупинках, аналізуючи різні його роботи, виявляти цілісність картини щодо означеного питання. Визначаючи подальшу структуру ієрархії філософа, у праці "Про припущення" знаходимо такі рядки стосовно другої єдності: "Ця єдність — розумна; так, як і все, що починається від самого абсолюту... ця єдність не буде простою, як перша, але складною — по-розумному... Однак ця єдність складається з протилежностей (тобто, як що складається, то як мінімум з двох елементів "одного" та "іншого" — О. С.) так, як це відповідає простому кореню... У простоті кореня єдності протилежності зв'язуються нероздільно та нерозривно. Адже десяткова єдність не має кореня, бо їй не передує ніяка єдність, помноженням якої вона виникла, окрім як з першої" [17, с. 197]. Таким чином, мислитель вказує на певну складність у простоті. Дійсно, така складність у простоті може мати місце, але в рамках розуміння цієї складності таким чином, що факт цього розуміння

дає нам підстави говорити про простоту цієї складності і через розуміння, і через склад. Друга єдність перед нами постає як результат не якихось комбінувань, а в першу чергу, як вихідна з першої, тому вона і не має кореня, який би з неї можна було вичислити. Ось тому вона і є десятковою, на нашу думку. Така десятковість цікава тим, що вона символізує не ієрархію складу, як це прийнято і відомо сьогодні в десяткових класифікаціях, а вказує насамперед на десятковість змісту. Тобто комбінування відбувається у відповідності з принципом, так би мовити, підпорядкування десятковості змісту, а не десятковості складу. І в цьому принципова новизна думок Ніколая Кузанського щодо підходів формування інформації. Він говорить про десятковість, як про неподільність, як про відображення ідеї інформації змісту. У такий спосіб пояснюється значення саме змісту на протилежності простому складу. "Все включене в десятковість, бо немає числа вище за неї. Ось чому десяткова єдність Всесвіту включає в себе множинність усього, що обмежене. Й оскільки ця єдність Всесвіту, як обмежена основа всього, знаходиться у всьому, подібно тому, як десять є корінь квадратний зі ста і кубічний корінь тисячі, так єдність Всесвіту є корінь усіх речей", — говорить мислитель про десятковість, вказуючи на її єдність у множині складу [20, с. 193].

Зрештою, враховуючи викладене, можемо припустити, що та ієрархія, тобто принцип ієрархії, про який говорив німецький філософ, побудований на основі десятковості — десятковості змістовної складової, яка і лежить в основі усіх речей. З позиції сьогодення стає очевидним, що сенсентції Ніколая Кузанського мали прогностичний характер, з огляду на те, як сьогодні можна трактувати згортання/розгортання інформації. Цікавим є те, що відбувається демонстрація залежності згортання/розгортання від ієрархічного принципу і навпаки. Ієрархія, таким чином, фактично міститься у підходах відтворення згортання/розгортання не як результативна частина, а як потенційна складова, така, що символізує потенцію — ідею інформації. Що ж до елементної складової, то вона вже, на нашу думку, є похідною від змістовної складової, оскільки тільки утворивши, констатувавши змістовність, можна формувати склад. Саме тому й ієрархія в розумінні Ніколая Кузанського, в чому ми вже пересвідчились, орієнтована на зміст, а не на склад елементів. Елементну ж складову вчення мислителя спробуємо представити в класифікаційній схемі (див. рис.).

Аналізуючи приведену класифікаційну схему Ніколая Кузанського (далі — Схема), яка фактично є схематичним відображенням класифікаційних підходів мислителя, та відповідні твори [6—8; 10—20; 22—25], сенсентції в яких дають підстави припускати сказане раніше, можна констатувати бачення філософом Світу як трискладної системи. Системи саме тому, що ми маємо не просто схему з кількох елементів, а тут фактично представлена системність відображення думок німецького філософа. Так, Бог — Всесвіт — Людина представлені у певній дефініції взаємного наповнення та співвідношення. Варто принагідно наголосити на розумінні мислителем Всесвіту, напевно, саме як проміжної, середньої природи, яка, по суті, є ланкою, що пов'язує "одне" та "інше" ("перше" і "третє" в аналізованому випадку недоцільно використовувати, адже у відповідності до принципу збігу протилежностей максимальне є мінімальним, а мінімальне є максимальним): "...як найвища міра найнижчих і найнижча міра найвищих порядків вона згорнуто містить у собі всі природи, і якщо в усьому, що притаманно їй, вона наблизиться до злиття з максимальністю, то в ній всі природи і весь Всесвіт усіма можливими в них способами обов'язково досягнуть найвищої повноти" [21, с. 150]. Таким чином, повнота, представлена у Всесвіті, є тією проміжною ланкою, яка фактично є поєднанням між максимумом і мінімумом.

Як зазначалося на початку матеріалу, абсолютний максимум єдиний, тому що він — все, в ньому є все, він — найвища межа, а оскільки він абсолютний, то впливає в дійсності на все можливе, не відчуваючи сам ніякого обмеження, але обмежує все. Більше того, в діалозі "Про можливість буття" мислитель говорить: "Я стверджую, що все це (мається на увазі творіння — *О. С.*) в згорнутому вигляді в Богові є Бог, подібно тому як в розгорнутому вигляді в мирському створінні воно є світ... Бог величний у будь-якому разі, але величний настільки, наскільки величність є все те, наскільки вона може бути" [14, с. 141]. Зрештою, Ніколай Кузанський остаточно формує уяву про Бога, як про найвеличніше поняття. Враховуючи специфіку його вчення, можна сказати, що навіть як про "поняття понять" мислитель говорить про Бога, тим самим відстоюючи богословські сенсентції з цього приводу.

Особливість же думок Ніколая Кузанського в тому, що, говорячи про Бога як про абсолютний максимум, він, тим не менше, доволі гуманістично бачить Людину — не просто як творіння Боже, що властиве його попередникам, а характеризує Людину як мікрокосм, як Бого-Людину. В такий спосіб філософ намагається вказати на недосконалість принципу еманации. Звичайно ж, потрібно враховувати те, що Ніколай Кузанський своєрідно розуміє ієрархію, про що вже йшлося. Саме тому, за словами мислителя, Людина є Бог, але не абсолютно, тому що вона в першу чергу — людина. Вона — Людський Бог (*humanus deus*) [17, с. 259]. Як бачимо, простежується логічний зв'язок між тріадною верхівкою класифікаційної Схеми філософа — коли перше відтворює останнє, а останнє не виключає наявності у собі першого, враховуючи при цьому значення середнього.

Подальший аналіз нас приводить до цілого і складного блоку, так би мовити, *інтелектуального блоку* Схеми. Якщо виходити з тлумачення інтелекту як загальної здібності до пізнання, розуміння і вирішення проблем, що об'єднує всі пізнавальні здібності індивіда: відчуття, сприйняття, пам'ять, мислення, уяву — зрозумілим стає наявність представлених у Схемі основних здатностей розуму: Чуттєвість, Розсудливість, Розумність. Але у відповідності до якого механізму здійснюється реалізація цих здатностей, який елемент у класифікаційній схемі мислителя має бути представлений як результат такої реалізації? Звичайно, що розум можна уявити як сутність [26, с. 163]. Але тоді виникає протилежність у розумінні такої сутності, адже якщо сутність варто згортати, то тоді вона просто відповідна Божественному розуму і тільки йому, з огляду на здатність тільки Божественного розуму до згортання. З іншого боку, якщо сутність потрібно розгортати, то тоді незрозумілим є факт наявності і відмінності такої сутності від інших. У такому разі треба говорити про розум, як про здатність осягнути те, що розуміється Божественним розумом. Але це априорі неможливо й абсурдно. Тоді і стає в нагоді твердження філософа про здатність до згортання/розгортання. У такому разі це не просто здатність, а здатність уподібнитись згортання, таким чином наблизившись до першопричини. "Те, що уподібнене Божественному розуму як нескінченній істині, нашому розуму уподібнене як його близькому образу. І якщо все існує в Божественному розумі, як в своїй точній і справжній істині, то в нашому розумі все існує як в образі або уподібненні справжньої істини, тобто у вигляді понять; адже пізнання відбувається шляхом уподобання", — говорить Ніколай Кузанський у своєму трактаті "Плебей про розум" [25, с. 393, 394]. Цим мислитель прямо вказує на підтвердження попередніх припущень про уподібнення до здатності згортання і, таким чином, стає абсолютно зрозуміло, що саме пізнання є тим, здатностями чого представлені Чуттєвість, Розсудливість, Розумність. Саме Пізнання є ще одним елементом Схеми.

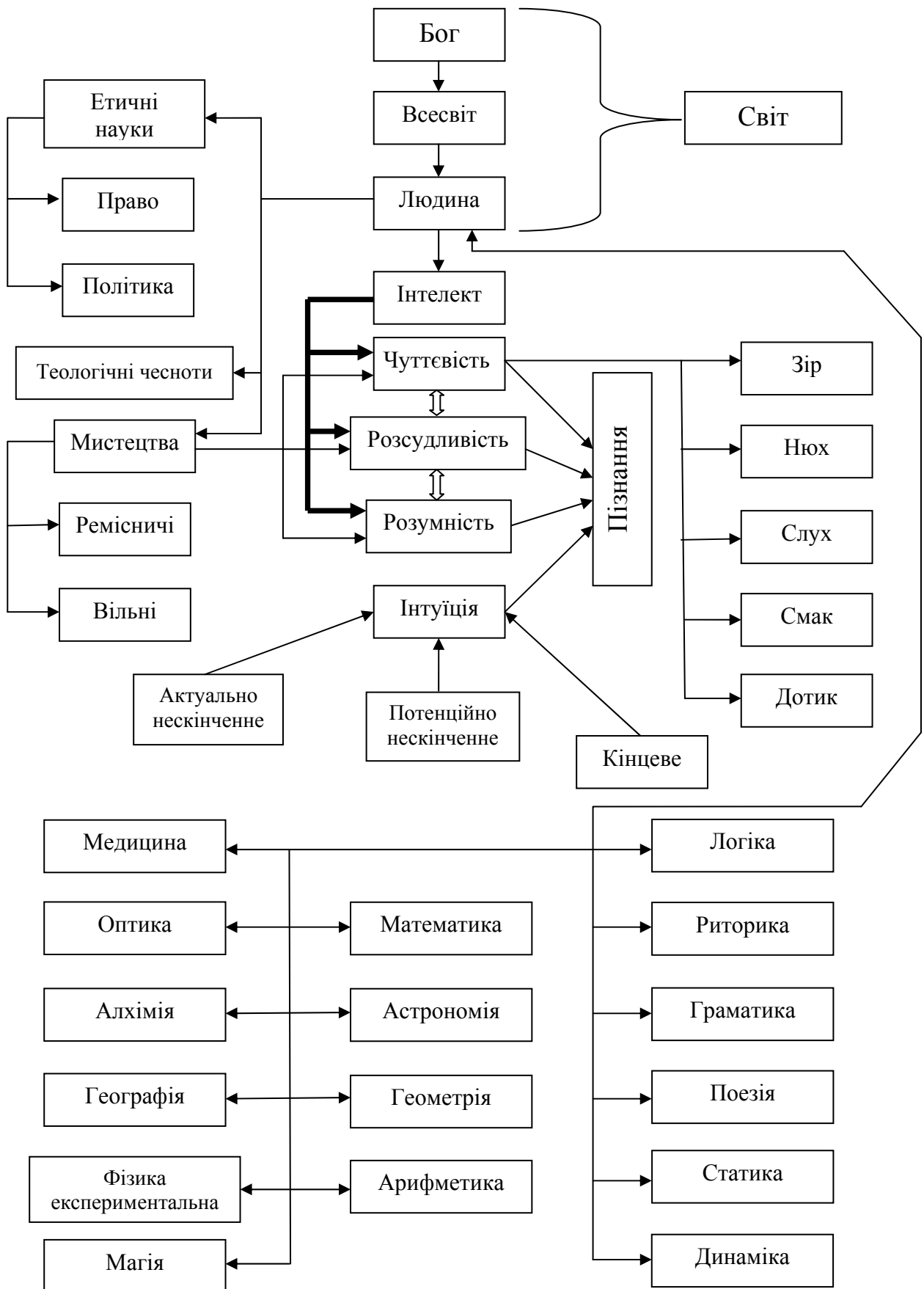

Рис. Класифікаційна схема Ніколая Кузанського

Виходячи з того, що філософська концепція Ніколая Кузанського, з огляду на усвідомлення сфери його інтересів, може бути представлена в тому числі й як така, що резюмує розвиток середньовічної філософської традиції як схоластичного, так і містичного її напрямів, можна зробити висновок і про можливість належності містичного пізнання (інтуїції) до складу Пізнання у Схемі. Саме за допомогою цієї містичної складової — інтуїції — можливе пізнання людиною головної якості світу — збігу протилежностей, і таке " пізнання називається спогляданням (intuitio), тому що між таким притаманним інтелектуальному світу пізнанням і пізнанням, властивим чуттєвому світу, існує така сама різниця, як між знанням, що почуте, та знанням, що побачене" [11, с. 320]. З наведених причин і названо окремою позицією Інтуїцію у Схемі, увагу зацентровано на її складі, виокремлено також і її види: Актуально нескінченне інтуїтивне пізнання, Потенційно нескінченне інтуїтивне пізнання та Кінцеве інтуїтивне пізнання. На нашу думку, перелічені складові Інтуїції повністю відображають закономірність троїчності і відповідають принципу згортання/розгортання.

Варто також наголосити на ще одній властивості інтелекту. Це — Чуттєвість. "Ти бачиш, брате, істину всього того, як і багатьох подібних речей. Від зору в подібному співвідношенні перейди до слуху, смаку, нюху, дотику, потім до загального відчуття..." [18, с. 291], — окреслює мислитель дорогівказ в аспекті чуттєвого пізнання, адже, як те, що чуттєвість є властивістю інтелекту, так дійсним є й те, що чуттєвість — один із рівнів цього ж таки пізнання. А це значить, що, напевно, потрібно розуміти Чуттєвість, яка концентрує в собі Зір, Нюх, Слух, Смак, Дотик, з тією різницею, що й усі перелічені здатності Чуттєвості, і сама Чуттєвість є схематично різними елементами, але, по суті, радше за змістом (в аспекті здатності згортати/розгортати) — спільні.

На наше глибоке переконання, саме трьом властивостям інтелекту Ніколай Кузанський приписує здатність здійснювати творення, творити мистецтва. Ми не будемо заглиблюватись у структурну суть цього питання, адже апіорі зрозуміло, що мислитель не ставив собі за мету розглянути творення під кутом якоїсь особливої значимості, тим більше з посиланням на гносеологічний аспект проблеми. Однак філософ пояснює, що " це зрозуміло тому, хто розгляне, що винайдено людиною в ремісничих і вільних мистецтвах, а також в етичних науках" [10, с. 327]. Очевидним є представлення відповідних розділів у Схемі, адже і Мистецтва, і Етичні науки, і Теологічні чесноти абсолютно характеризують людину часів життя німецького філософа. Віра, Надія, Любов в аспекті Теологічних чеснот, і Право та Політика в аспекті Етичних наук — є зрозумілими і закономірними компонентами в загальній Схемі, адже вони утворюють ці елементи.

Продовжуючи аналіз інтелектуальних здібностей людини та ролі у них мистецтв (логічне судження — природжена здатність людини, але не повз мистецтва²), потрібно сказати про Розсудливість, адже саме вона є тією властивістю розуму, яка характеризується раціональним, логічним мисленням на основі чуттєвого. Враховуючи те, що " розуму теж дана від природи логіка (logica), щоб з її посередництвом він міг дискурсивно рухатися, здійснюючи так своє полювання" (мається на увазі полювання за мудрістю — *O. C.*) [22, с. 347]. Таким чином, ми маємо в складі розуму і логіку, засобами якої відбувається процес мислення. Фактично, логіка в цьому сенсі є представником розсудливості, радше, *силою розсудливості*, виступаючи також як і окрема наука.

² Так про логічне судження говорить Ніколай Кузанський у трактаті "Про припущення" [17, с. 253].

Логічні операції мислення, що притаманні нашому розуму, характеризуються як певний процес, спрямований на визначення суті. Його мислитель уявляє не тільки як такий, що вивчається наукою логіка, а й такий, за який певною мірою відповідальна наука математика. Навіть якщо висловлюватися точніше, то математика сприяє визначенню істинності результату. Взагалі Ніколай Кузанський велику увагу приділяє математиці як науці, адже саме за допомогою неї він здійснює всі свої докази, оперуючи цифрами, лініями, геометричними фігурами. Перефразовуючи висловлювання філософа, можна сказати, що логічність математики забезпечується принципом згортання/розгортання [17, с. 224]. Адже саме цей принцип він використовує для представлення точки як осередку згортання, для представлення лінії як результату розгортання і для представлення досліджуваних категорій у вигляді геометричних фігур та арифметичних комбінацій.

Що ж до інших наведених у Схемі наук, то, на нашу думку, абсолютно непотрібно представляти їх окремо, з огляду на предмет цього дослідження. Можна констатувати цей перелік наук з розумінням того, що філософ своїми сентенціями тільки підсилив і поглибив знання щодо них. Якщо говорити про певні підходи до їх формування чи упорядкування, то тут варто, в першу чергу, згадати про вже описуваний принцип ієрархії, тому-то представлення наук у відповідності до певної структури апіорі не несе в собі ніякого змісту. Проте, варто зауважити, що сам мислитель говорить: "...Бог, при створенні світу, використав арифметику, геометрію і музику разом з астрономією — мистецтва, якими ми користуємося" [21, с. 140]. Продовжуючи логіку філософа, можна сказати, що арифметика знадобилася для створення світу єдинороздільно цілим; геометрія надала речам форми; музика забезпечила гармонію сфер; астрономія — незмінність та стабільність системи руху небесних тіл [5, с. 303]. Принагідно потрібно також зазначити, що в Схемі можна виділити наявність певного модусу наук: Математики, Астрономії, Геометрії, Арифметики, Логіки, Риторики та Граматики. Особливість у тому, що саме ці науки можуть бути представлені у двох модусах — Квадріумі та Тривіумі, які, в свою чергу, є складовими семи вільних мистецтв³ схоластичного вчення. Говорити ж про наслідування німецьким філософом структурних звершень схоластичного вчення (мається на увазі представлення мистецтв у модусах Квадріуму і Тривіуму) — невдячна справа, з огляду на його своєрідний дуалістичний пантеїзм, який він демонструє у баченні Бога як першооснови та людини як Бого-Людини.

Схема, що представлена у цьому дослідженні, в першу чергу, є відображенням думок мислителя в аспекті бачення ним представлення знань. Можна сперечатись з приводу безапеляційної її компонентності, але головним результатом є те, що в ній подана змістоорієнтована картина сентенцій Ніколая Кузанського. Адже, не прив'язуючись до якоїсь конкретики в плані структурного виконання, можна стверджувати змістовність і актуалізаційне навантаження, яке несе в собі ця Схема. Всі елементи, що представлені в ній, чітко виражають суть свого значення і в узагальнюючому результаті подані таким чином, як вони співвідносяться по суті, а не структурно.

Отже, ми представляємо візуалізовано класифікаційну розгалуженість вчення мислителя через схематичність подачі кожного з елементів, як певних класів та підкласів. Адже, у відповідності до вчення Ніколая Кузанського, принципу ієрархії дотримано у вигляді передачі змістовної належності

³ Відомо, що Ніколай Кузанський вчився у "школі братів спільного життя", до навчальної програми якої входили сім вільних мистецтв, і тому не дивно, що він у своїх думках відштовхувався від розуміння і знання предмета цих наук [27, с. 41—43].

та залежності одних елементів від інших. Зрештою, у результаті аналізу творів філософа і сам принцип ієрархії "за Кузанським" відкривається для нас як підпорядкування змістовності в змісті, а не як підпорядкування у відповідності до кількісного і/чи формного. Більше того, змістовність змістовності вказує на фактичність реальності "інформації інформації", символізуючи насамперед ідею інформації про інформацію. У такий спосіб закладається те сутнісне зерно, яке, проростаючи, відкриває інші горизонти сприйняття і розуміння значення інформації, а значить, і її змісту.

Принцип згортання/розгортання формує ті підвалини, спираючись на які, абсолютно адекватно реаліям, можна здійснювати процеси уніфікації інформації шляхом представлення змісту без загрози зменшення інформативності документа або групи документів. Ніколай Кузанський, тепер це явно зрозуміло, у своїх дослідницьких підходах окреслив теоретичну платформу для обґрунтування і затвердження гіпотез стосовно можливості згортання/розгортання інформації.

Не применшуючи досягнення мислителя, варто нагадати, що містико-діалектичний раціоналізм філософа символізує перспективу для різних епістемологічних моделей пізнавального процесу. Його ідеї і дослідження в астрономії були рушійними для Джордано Бруно, Миколи Коперника та Галілео Галілея [30, с. 13—23]. Ніколай Кузанський перший склав географічну карту Європи, винайшов розсіювальну лінзу для окулярів, запропонував реформу юліанського календаря, яку було проведено тільки сто п'ятдесят років потому, та сформулював ряд проектів значних взаємопов'язаних церковних та політичних реформ [4, с. 116]. Тому говорити лише про суто теоретичні досягнення мислителя було б не зовсім правильно, з огляду на його практичний науковий доробок.

Але найголовнішим, звичайно, є те, що своїми думками, своїми діями Ніколай Кузанський висвітлює певне затемнення в тих питаннях, що стосувались радикальності й безапеляційності в поглядах церкви та теологічних вчень його попередників. Фактично не порушуючи канонів, він показав глибинність суті через розуміння змісту. Філософ подав поняття згортання/розгортання, як процес виявлення рис істинності, тим самим сформулювавши абсолютно новий підхід до розуміння еволюції, що дає підстави говорити про еволюційність самого знання, еволюцію наук. І принцип ієрархії, і принцип згортання/розгортання, і, згідно з принципами, представлення його класифікаційного бачення організації наук стали, з одного боку, певною пролонгацією наукових звершень попередників Ніколая Кузанського, а з іншого — відкрили абсолютно нове розуміння принципів організації знань, еволюціонізуючи підходи послідовників в організації систематизаційних звершень.

Список використаної літератури

1. Блюменау Д. И. Информационный анализ/синтез для формирования вторичного потока документов / Д. И. Блюменау. — СПб.: Профессия, 2002. — 240 с.
2. Блюменау Д. И. Информация и информационный сервис / Д. И. Блюменау. — Л.: Наука, 1989. — 192 с.
3. Блюменау Д. И. Проблемы свёртывания научной информации / Д. И. Блюменау. — Л.: Наука, 1982. — 166 с.
4. История культуры стран Западной Европы в эпоху Возрождения / под ред. Л. М. Брагиной. — М.: Высш. шк., 1999. — 479 с.
5. Лосев А. Ф. Эстетика Возрождения. Исторический смысл эстетики Возрождения / А. Ф. Лосев; сост. А. А. Тахо-Годи. — М., 1998. — 750 с.
6. Николай Кузанский. Апология учёного незнания / Николай Кузанский; пер. Ю. А. Шичалина // Сочинения. В 2 т. Т. 2 / Николай Кузанский. — М., 1980. — С. 5—32.
7. Николай Кузанский. Диалог о становлении / Николай Кузанский; пер. В. В. Библихина // Сочинения. В 2 т. Т. 1 / Николай Кузанский. — М., 1979. — С. 335—358.
8. Николай Кузанский. Игра в шар / Николай Кузанский; пер. В. В. Библихина // Сочинения. В 2 т. Т. 2 / Николай Кузанский. — М., 1980. — С. 249—316.
9. Николай Кузанский. Избранные философские сочинения / Николай Кузанский. — М.: Гос. соц.-экон. изд-во, 1937. — 364 с.
10. Николай Кузанский. Компендий / Николай Кузанский; пер. В. В. Библихина // Сочинения. В 2 т. Т. 2 / Николай Кузанский. — М., 1980. — С. 317—342.
11. Николай Кузанский. О богосыновстве / Николай Кузанский; пер. В. В. Библихина // Сочинения. В 2 т. Т. 1 / Николай Кузанский. — М., 1979. — С. 303—321.
12. Николай Кузанский. О вершине созерцания / Николай Кузанский; пер. В. В. Библихина // Сочинения. В 2 т. Т. 2 / Николай Кузанский. — М., 1980. — С. 417—432.
13. Николай Кузанский. О видении Бога / Николай Кузанский; пер. В. В. Библихина // Сочинения. В 2 т. Т. 2 / Николай Кузанский. — М., 1980. — С. 33—94.
14. Николай Кузанский. О возможности-бытия / Николай Кузанский; пер. А. Ф. Лосева // Сочинения. В 2 т. Т. 2 / Николай Кузанский. — М., 1980. — С. 135—182.
15. Николай Кузанский. О даре Отца светов / Николай Кузанский; пер. В. В. Библихина // Сочинения. В 2 т. Т. 1 / Николай Кузанский. — М., 1979. — С. 321—334.
16. Николай Кузанский. О неинном / Николай Кузанский; пер. А. Ф. Лосева // Сочинения. В 2 т. Т. 2 / Николай Кузанский. — М., 1980. — С. 183—248.
17. Николай Кузанский. О предположениях / Николай Кузанский; пер. З. А. Тажуризиной, В. В. Библихина // Сочинения. В 2 т. Т. 1 / Николай Кузанский. — М., 1979. — С. 185—280.
18. Николай Кузанский. Об искании Бога / Николай Кузанский; пер. В. В. Библихина // Сочинения. В 2 т. Т. 1 / Николай Кузанский. — М., 1979. — С. 288—302.
19. Николай Кузанский. О сокрытом Боге / Николай Кузанский; пер. В. В. Библихина // Сочинения. В 2 т. Т. 1 / Николай Кузанский. — М., 1979. — С. 283—287.
20. Николай Кузанский. Об учёном незнании / Николай Кузанский; пер. с лат. С. А. Лопашова. — СПб.: Азбука, 2001. — 320 с.
21. Николай Кузанский. Об учёном незнании / Николай Кузанский; пер. В. В. Библихина // Сочинения. В 2 т. Т. 1 / Николай Кузанский. — М., 1979. — С. 47—184.
22. Николай Кузанский. Охота за мудростью / Николай Кузанский; пер. В. В. Библихина // Сочинения. В 2 т. Т. 2 / Николай Кузанский. — М., 1980. — С. 343—416.
23. Николай Кузанский. Простец о мудрости / Николай Кузанский; пер. З. А. Тажуризиной // Сочинения. В 2 т. Т. 1 / Николай Кузанский. — М., 1979. — С. 361—384.
24. Николай Кузанский. Простец об опытах с весами / Николай Кузанский; пер. В. В. Библихина // Сочинения. В 2 т. Т. 1 / Николай Кузанский. — М., 1979. — С. 385—443.
25. Николай Кузанский. Простец об уме / Николай Кузанский; пер. А. Ф. Лосева // Сочинения. В 2 т. Т. 1 / Николай Кузанский. — М., 1979. — С. 385—443.
26. Смирнов А. В. Философия Николая Кузанского и Ибн Араби: два типа рационализации мистицизма / А. В. Смирнов // Бог—человек—общество в традиционных культурах Востока. — М., 1993. — С. 156—175.
27. Соколов В. В. Очерки философии эпохи Возрождения / В. В. Соколов. — М.: Высш. шк., 1962. — 168 с.
28. Тажуризина З. А. Философия Николая Кузанского / З. А. Тажуризина. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1972. — 148 с.
29. Философский энциклопедический словарь / голов. ред. В. И. Шинкарук; Ин-т философии им. Г. С. Сковороды НАНУ. — К.: Абрис, 2002. — 742 с.
30. Шмутцер Э. Галилео Галилей / Э. Шмутцер, В. Шютц; пер. с нем. Н. В. Мицкевича; под ред. Г. М. Иддиса. — М.: Мир, 1987. — 140 с.

В статье рассмотрены исторические аспекты возникновения, создания и анализ классификации наук Николая Кузанского. Проведён анализ и определено влияние его классификации наук на эволюцию классификационной мысли и развитие систематизации, в частности.

The paper is devoted to problems of history of formation, development and analysis of classification of sciences of Nicolaus Cusanus. The article presents the results of analysis of influence of classification of sciences of Nicolaus Cusanus on the evolution of classification ideas and in particular on the development of systematization.

Надійшла в редакцію 10 червня 2010 року